

MÜASİR ELMMETRİK MƏLUMAT BAZALARININ TƏHLİLİ

Yusif Əsədullayev

*Kitabxana resursları və informasiya axtarış sitemləri
kafedrasının magistrantı
yusifasadullayev@mail.ru*

Xülasə: *Tədqiqatın elmi nəticələrinin qiymətləndirilməsi tədqiqatçılar, elmi-tədqiqat təşkilatları və dövlət hakimiyyəti orqanları üçün çox əhəmiyyətli xarakter daşıyır. İstinad göstəricilərinə əsasən, yəni bibliografik istinadların təhlili nəticəsində, elmi ictimaiyyət müəyyən bir tədqiqatın əhəmiyyəti, dövrü nəşrin keyfiyyəti, bu və ya digər istiqamətdə aparılan elmi işlərin perspektivliyi haqqında nəticələr əldə edə bilər. Hal hazırda dünyada 200-ə yaxın elmmetrik məlumat bazası məlumdur, və onların hər birinin öz müsbət və mənfə cəhətləri var. Eyni zamanda, bir verilənlər bazası üzrə istinad məlumatlarının təhlili tədqiqatçının elmə verdiyi töhfəni, və ya alimin peşəkarlığını qiymətləndirmək üçün obyektiv meyar hesab edilə bilməz. Elmi tədqiqatların nəticələrinin düzgün qiymətləndirilməsi yalnız bir neçə elmmetrik məlumat bazasının kompleks təhlili zamanı əldə edilə bilər.*

Açar sözlər: *elmmetrik məlumat bazası, istinad indeksləri, verilənlər bazası, Web of Science, Scopus, PИИЦ.*

Giriş: Müasir dövrü tez-tez informasiya-texnologiyaları dövrü kimi səciyləndirirlər. Müxtəlif müəlliflər daim artan informasiya axını haqqında yazırlar, bu axında istiqamətlənmək, ayrı-ayrı alimlərin lazımı nəşrləri, elmi işlərini tapmaq çətinləşib. Bu gün elmi informasiyanın çoxsaylı ölçmələr və statistik emal vasitəsilə elmin təkamülünün öyrənilməsinə böyük diqqət yetirilir (hal-hazırda nəşr olunan elmi məqalələrin sayı, onlara edilən istinadların sayı və s.). Bu prosesləri öyrənməklə məşğul olan elmi fənn “elmmetriya” adlandırılmışdır. Elmmetriya-kəmiyyət metodlarının köməyi ilə elmin tədqiqi deməkdir. Elmmetrik üsullar tədqiqatçıların elmi nəticələrini hesablamağa və bu nəticələri müxtəlif parametrlər üzrə təsnif etməyə kömək edir. Elmi-tədqiqat fəaliyyətinin təhlilində elmmetrik məlumat bazaları xüsusi yer tutur. Məlumat bazası, növündən asılı olmayaraq məlumatların təsviri, saxlanması və emalının standart prinsiplərini nəzərdə tutan müəyyən qaydalara əsasən təşkil edilən informasiya massivləri, və məlumat faylları toplusudur. Elmmetrik məlumat bazaları müxtəlif elmi əsərlərə edilən istinadların sayının öyrənilməsi və izlənməsi üçün bir cihaz kimi çıxış edən bibliografik və referativ xarakterli məlumat bazalarıdır.

Baxmayaraq ki, məlumat bazaları yeni informasiya texnologiyalarının, xüsusəndə internetin inkişafı sayəsində ortaya çıxdı, onların mənşəyi XIX əsrin yetmişli illərində Fransada izlənilə bilər. Tarixdə ilk dəfə hüquqi məqalə və sənədlərin istinad indeksi olan Shepard's Citations (1873), və tibbi elmi əsərlə-

rin və məqalələrin istinad indeksi olan Index Medicus (1879) meydana gəlmişdir. Elmmetrik məlumat bazası anlayışının açıqlanması üçün ilk növbədə elmmetriya anlayışını müəyyənləşdirilmək lazımdır. Müasir mütəxəssislər tərəfindən elmmetriyaya verilən tərif müxtəlifdir. Onun əsas xarakteristikası ondan ibarətdir ki, elmmetriya uzun illər ərzində böyük həcmdə informasiyanın ölçülməsi vasitəsi ilə elmin təkamülünün öyrənilməsi, həmçinin bu ölçülər nəticəsində əldə edilmiş informasiyanın statistik işlənməsi ilə məşğul olan bir elmdir. Elmmetriyanın bir elm kimi obyekt müəyyən vaxt dövründə dərc edilmiş elmi məqalələrin sayı, onlara edilən istinadların sayı və s kimi məsələlərdir. Elmmetriyanın əsas fəaliyyət vasitəsi kimi elmmetrik göstəricilər çıxış edir. Elmmetrik göstəricilər bu və ya digər müəlliflərin, eləcə də müxtəlif elmi-tədqiqat təşkilatlarının nəşrlərinin fəallığını indekslərlə açıqlayır. Elmmetrik təhlil zamanı nəşr olunan məqalə və sənədlərin əhəmiyyəti elmi nəşrin nüfuzundan çox asılıdır. Hesab edilir ki, elmmetrik göstəricilər müəlliflərin və ya elmi-tədqiqat müəssisələrinin perspektiv əsərlərini müəyyənləşdirməyə, onları eyni və ya müxtəlif parametrlər üzrə müxtəlif reytinglərdə sıralamağa kömək edir. Hal-hazırda ali təhsil müəssisələrinin elmi-pedaqoji işçilərinin tədqiqat fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi zamanı elmmetrik göstəricilərin tətbiqinə xüsusi yer verilir. Bununla əlaqədar universitetin professor-müəllim heyətinin nümayəndələrinə müasir dövrdə elmmetriya haqqında məlumatların verilməsi və onların fəaliyyətində elmmetrik metodların tətbiq edilməsi zəruridir. [3, c. 15-17]

Texnoloji inkişaf fundamental elmin güclü bazasına, onun potensialına və son illərdə yaradılmış aparıcı elmi institutlara əsaslanmalıdır. Bu vəzifə kontekstində perspektivli elmi tədqiqatların inkişafı, bu istiqamətlərin maliyyələşdirilməsi və dövlət dəstəyi mühüm element kimi çıxış edir. Elmi tədqiqatların perspektivlik məsələsinə aydınlıq gətirmək üçün, dünyanın aparıcı elmmetrik verilənlər bazalarının məlumatlarına əsaslanaraq xaricdə aparılan elmi işlərin təhlili zəruridir. Qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmaq üçün bu mövzuda ən əhəmiyyətli anlayışların terminoloji aparatını müəyyən etmək lazımdır. [5, p. 293]

Elmmetrik məlumat bazası-biblioqrafik və referativ məlumat bazası kimi, elmi nəşrlərin istinadlanmasını izləmək üçün bir vasitədir. Elmmetrik məlumat bazası axtarış sistemini təşkil edir və ayrı-ayrı alimlərin və elmi-tədqiqat təşkilatlarının fəaliyyətinə olan tələbatı, onların fəallığını, hazırkı vəziyyətini və inkişaf dinamikasını xarakterizə edən statistik formalaşdırır. [7, p.115]

Elmmetrik verilənlər bazaları alimin elmi fəaliyyətinin öyrənilməsi və qiymətləndirilməsi mövzusunda maraqlı materialların sadələşdirilmiş axtarışı üçün nəzərdə tutulmuşdur. Belə məlumat bazalarının köməyi ilə tədqiqatçıların nəşr fəaliyyətini öyrənmək, elmi əsərlərə edilən istinadların izlənilməsi vasitəsilə onların müvəffəqiyyətinin reytinglərini hazırlamaq mümkün olur. [4, c. 62-68]

Hal hazırda ödənişli və ödənişsiz əsaslarla informasiya xidməti göstərən ixtisaslaşmış və multidisiplinar xarakterli bir çox beynəlxalq elmmetrik məlumat bazası var: